

**LANDBOUWKRONIEK
CDXVIII.**

Uit den goeden ouden tijd.

De „goede oude tijd” wordt nog al eens geprezen bij wijze van tegenstelling met verschijnselen in het heden, die men zelf minder wenschelijk acht.

Do 't pake yot feint wier en beppe yet faem,

Toen schenen zelfs volgens den nestor onzer Friesche dichters, Walingom, bij het destijds levende geslacht reeds allerlei meer of minder ernstige gebreken voor te komen, waarvan het voorgeslacht gelukkig was verschoond gebleven.

*Do bleauwen de boer en boerinne by honk
En soargen det tysdeis de bûter net stonk;
Do gyng in boer yette klaeid as in boer;
Do wierne de frouljue fort 't wirk net to swak,
De boerebern stiene for boaden yn 't plak.*

Genoeg om te doen zien, dat nu eenmaal de goede oude tijd, althans in de dichterlijke voorstelling, begiftigd wordt met alle mogelijke deugden, die men bij het tegenwoordige geslacht zoo gaarne aanwezig zou zien.

Voor al op het stuk der vervalschingen komt deze meening in den regel zeer duidelijk aan den dag. Spreekt men over de tegenwoordig het meest voorkomende bottervervalsching, namelijk die met margarine, dan schijnt het haast als een noodzakelijkheid vast te staan, dat bottervervalsching als een product van den jongsten tijd moet worden beschouwd. Een zelfde gedachte komt onwillekeurig om den hoek kijken, als men leest dat door den verkoop van halfvette (of zelfs geen of zeer weinig vet bevattende) kaas in den vorm van Edammer of Goudsche kaas, de echte Edammer of Goudsche langzamerhand in een slechten reuk is gekomen.

Voor die meening bestaat intusschen in zeker opzicht een reden. Margarine is inderdaad een product van den aller jongsten tijd, en vandaar dat men onwillekeurig geneigd is, de vervalsching als zoodanig eveneens als iets nieuws te beschouwen, terwijl inderdaad het mengen van margarine in de boter, niets anders is dan een *nieuwe vorm*, waarin de zucht tot vervalsching zich openbaart.

Een nieuwe vorm die gekozen werd, omdat langen tijd (en op dit oogenblik in zekere mate nog) de vervalsching kon plaats hebben, zonder dat zij met zekerheid kon worden aangewezen. Voor de kaas geldt iets dergelijks. Toen onze eer-

ste zuivelfabrieken de ervaring opdeden, dat van de sterk ontroomde centrifugemelk in zeer vele gevallen slechts kaas te maken was, die als het op verbruik aankwam, een merkwaardige overeenkomst met zookeer vertoonde, werd van de ondermelk - al of niet met een hoeveelheid volle melk gemengd - kaas gemaakt in den vorm van Edammer of Goudsche. In den aanvang vonden deze producten gretig koopers, niet omdat onze zuiveldirecteuren ze voor Edammer of Goudsch verkochten, maar naar alle waarschijnlijkheid wel, omdat elders kooplieden ze daar voor aan hun afnemers in de handen stopten. Thans wreekt zich dit op de echte Edammer en Goudsche. Doch ook hier is slechts de vorm der vervalsching nieuw: de vervalschers maken eenvoudig gebruik van den vooruitgang der techniek, om hun producten beter aan den man te kunnen brengen.

Doch om op den „goeden ouden tijd” terug te komen, ik heb vroeger al eens een bewijs gegeven, dat onze voorouders op het stuk der vervalschingen lang niet zulke heilige boontjes waren, als men tegenwoordig, naar aanleiding van sommige uitingen in de pers en in gesprekken, wel zou denken. Toen in 1599 het stadsbestuur van Amsterdam (zooals ik in de kroniek van in 18 April 1904 mededeeldel klaagde, dat de Friesche botervaten voortdurend zwaarder worden, en in plaats van 35 á 36 pond, langzamerhand 50 tot 60 ponden wogen, was dat feitelijk niets anders, dan een zware aanklacht wegens vervalsching tegen onze voorouders uit de 16^e eeuw.

Wat toch was het geval? Het vat met de boter werd aan onze wagen gewogen, en dat kon niet anders, omdat de toenmalige verpakking niet (zooals thans bij de fabrieksboter wel het geval is) toeliet, dat de boter uit het vat genomen werd. Het vat werd verondersteld een vast gewicht te hebben (destijds van 35 á 36 pond voor een heele ton of vier maal een *fjirder*) en dat werd als tarra van het waaggewicht afgebroken. De rest moest natuurlijk boter zijn.

Intusschen wanneer onze voorouders de kuipers wisten te bewegen om voor bodem, deksel en duigen een ietwat zwaardere houtsoort te nemen (voor de stevigheid bijv., de vaten hadden toen bij het vervoer ook nog al wat te lijden!); of wel wanneer zij zelf het vat vóór het gebruik eenigen tijd te week zetten, door het met water te vullen (enkel om te zorgen, dat het toch goed dicht werd, de boter mocht eens week worden en er uitvloeien, wat toch ook in het nadeel van den afnemer was): dan beteekende dit een en ander eigenlijk niets anders, dan dat de Amsterdamsche kooplieden water en eikenhout betaalden tegen den prijs van boter. En het mooiste van de geschiedenis was nog, dat zij dit nooit eerder kwamen te weten, dan nadat het vat niet alleen reeds in gebruik genomen was, maar ook nadat alle boter er uit verkocht was. Dan eerst konden ze het op de schaal zetten, om het gewicht vast te stellen, en dan eerst kregen ze zekerheid, dat 15 à 25 pond water of hout (of beide) voor boter betaald was. En zodoende vischten ze natuurlijk altijd achter het net.

Ook toen reeds leed onze boterhandel groot nadeel door dezen vorm van vervalsching, zoodat dan ook reeds in de placcaten van 1653 en 1655 erkend werd,

dat daardoor „*de reputatie der provincie een onlijdelijke flecke was komen te lijden.*” Meent men dat deze mannen uit den „goeden ouden tijd” er eenig bezwaar in zouden hebben gevonden, margarine voor boter aan den man te brengen, indien zij destijds dat kunstproduct hadden gekend?

Ook toen reeds moest, evenals in onzen tijd, de wetgeving te hulp worden geroepen, om het kwaad te bestrijden. Ook toen gingen verschillende gedeeltelijk vruchteloze pogingen vooraf, eer men al zoekende en tastende den gewenschten slagboom had gevonden, die den vervalschers het pad afsloot. Zoo werd reeds in 1602 door het provinciaal bestuur voorgeschreven, dat ieder kuiper te plattenlande de door hem gemaakte vaten meteen brandijzer moest merken, terwijl verzuim gestraft zou worden met „*voor hun leven niet meer te mogen kuipen.*” De placaten van 1653 en 1655 bewijzen, dat dit niet heeft geholpen. Eerst in 1768 kroeg het reglement op de botervaten ongeveer zijn tegenwoordigen vorm en toen waren de bepalingen van dien aard, dat naleving was verzekerd, althans sedert dien tijd komen geen klachten over te zware vaten meer voor.

Dezer dagen kwamen mij toevallig in handen eenige exemplaren van *Almanak voor Landbouwers en Veehouders*, uitgegeven door W. Eekhoff te Leeuwarden. Tot staving van sommige der bovenstaande beweringen, neem ik uit den jaargang 1859 het volgende artikel over.

Waarom vinden onze Nederlandsche producten thans in het Buitenland minder aftrek?

Gedurende een reeks van jaren waren de voortbrengselen van landbouw en veeteelt uit Nederland zelfs in het verste buitenland geroemd en gezocht. Hollandische boter en kaas inzonderheid werden in overvloedige hoeveelheid uit onze havens verzonden, en schatten gouds stroomden Nederland toe. Niet zoozeer uit voorliefde voor ons land had men uit de verte het oog geslagen op het Hollandische zuivel: want de handel kent geen voorliefde; maar het was alléén, omdat nergens dat keurige gehalte van boter en kaas gevonden werd, dat Holland zoo lang heeft gekenmerkt.

Nergens toch werd zoo veel vlijt en ijver voor goede zuivelbewerking aan den dag gelegd als in Nederland, en het kon dus niet anders, of het goede verdrong het minder goede en de eene verzending volgde de andere op. Deze belangrijke uitvoer deed de prijzen meer en meer stijgen en de welvaart der Nederlanders nam toe. Vele ontevredene stemmen verheven zich wel in ons land tegen dien uitvoer, omdat zij ook genoodzaakt waren nagenoeg de zelfde prijzen te besteden, die men in het buitenland maakte; maar zij vergaten dat hoe meer het den landbouw welgaat, hoe meer ook anderen in die welvaart deelen.

Helaas! die tijden beginnen langzamerhand te veranderen. Wilt gij weten, waaraan die verandering moet worden toegeschreven? Welnu, ik zal het u in korte, woorden duidelijk maken.

Met verbazing vernam men ten vorigen jare, zelfs uit de Nieuwsbladen, dat eene groote verzending boter en kaas uit het buitenland naar Holland teruggezonden was. Wellicht zou menigeen denken, dat de markten aldaar overvoerd waren; maar ieder deskundige weet, dat de oorzaak dieper te zoeken is. Er waren landbouwers, die, te zeer gewoon raakt aan de soms enorme prijzen en de nog steeds vermeerende aanvraag, verkeerdelijk begrepen, dat men aan gene zijde der zee even goed minder deugdelijke voortbrengselen voor de hoogste prijzen wilde gebruiken, en ziet, het kwaad werd ontdekt; het vertrouwen, dat Holland zoo lang had genoten, ging verloren, en had de vermelde terugzending ten gevolge.

Sommige boter was met $\frac{2}{3}$ water vervalscht, dat er door de opkoozers op een kunstige wijze werd ondergemengd; ja, zelfs heeft men het gewaagd op een onzer markten boter te brengen, waaronder rijstenbrij gemengd was. De kaas werd op een dergelijke wijze vervalscht, door zoogenaamde geschepte kaas met een aanzienlijke hoeveelheid kaaskleursel te voorzien, en wat de list al meer heeft uitgedacht. Het gevolg hiervan is nu, dat de Engelsche en Schotsche boeren van hoogerhand zijn aangespoord, om te beproeven, of hunne zuivelproducten niet geschikt zouden kunnen gemaakt worden, om naar elders vervoerd en in den handel gebracht te worden.

Toen dit bedrog en dergelijke vervalschingen meer en meer bekend werden, werd hier aan sommige personen en Maatschappijen de vraag gericht, of het niet wenschelijk zou zijn, dat er van regeeringswege keurmeesters benoemd werden, om bij den uitvoer den aard en het gehalte van het uitgevoerde te onderzoeken; doch algemeen was men van gevoelen, dat zulks met den geest van vrijen handel geheel strijdig was, maar dat *ieder voor zich zelf* aansprakelijk was en door het lijden van schade wel zou worden aangespoord verkeerdheden te mijden, en voor de beste kwaliteiten te zorgen.

Nederlanders, landbouwers! voor dat het voor altijd te laat is, tracht het eenmaal verbeurd vertrouwen te herwinnen, en weest eerlijk in uwen handel. Laat de zucht tot winstbejag u niet al te zeer verlokken, maar blijft ijveren steeds de beste waar onvervalscht te leveren. Dit wint vijanden-geld. Zoo doende zal ervoor u geene vrees voor de toekomst zijn, en behoeven er geene strenge maatregelen genomen te worden in het belang van het algemeen.

Nieuwveen 1858.

(w. g.) J.Sasse.

Natuurlijk is de bedoeling daarvan niet, dat we de vervalschers maar hun gang moeten laten gaan, maar wel deze, om de zwartgalligen onder ons eens te doen zien, dat onze voorouders toch wezenlijk van vervalsching niet zoo afkeerig waren als men wel eens meent.

A. R.